

Hayvanları Koruma Kanunu Tasarısı Hakkında

Yrd.Doç.Dr.Emre CUMALIOĞLU¹

Birkaç ay önce hayvanları koruma dernekleri tarafından desteklenen bir yasa teklifi gündemde iken bugün diğer uçta bulunan bir başka Kanun Tasarısını değerlendiriyor olmak gerçekten şaşırtıcı bir durum. Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Taslağı ile getirilen en önemli değişiklik sahipsiz hayvanların sahiplenilinceye kadar hayvan bakımevlerinde ya da doğal hayat parkı olarak adlandırılan yerlerde bakılacak olması. Mevcut Yasaya göre sokaktan toplanan hayvanlar, bakımevlerinde tedavileri, aşıları yapıldıktan ve kısırlaştırıldıktan sonra sahiplendirilemişse buldukları yere bırakılmak zorunda, ama uygulamada başka bir belediye sınırlarında salıverildikleri de oluyormuş.

Tasarıda ise başıboş hayvanların doğal hayat parklarında yaşamlarını sürdüreceği bu parkların orman arazilerinde kurulacağı belirtiliyor. Bunun yanında hayvanları belediye sınırları içinde başıboş bırakmak yasaklar içinde sayılmış, bu yasak tabii ki belediye sınırları dışında başıboş bırakmak serbesttir anlamına gelmez ancak, bazı derneklerin iddia ettiği gibi sokaklarda kedi köpek bırakılmayacağı anlamına da gelmiyor, bunu uygulama gösterecek. Diğer yandan Tasarının kabul edilmesi durumunda sahipsiz hayvanların barınaklarda tedavi edildikten sonra buldukları yere bırakılmayacakları ve yerel yönetimlere getirilen yükümlülükler göz önünde bulundurulduğunda bir süre sonra sokaklardaki hayvan nüfusunun önemli ölçüde azalacağını söylemek mümkün. Hayvanların yaşam olanaklarını bu şekilde sınırlamanın kolaycı bir yol olduğunu yeni Hayırsızadalara neden olabileceğini söyleyenler çok da haksız görünmüyor.

¹ Yaşar Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk ABD. Öğretim Üyesi.

Bulaşıcı Hastalıklar Sorununa Yeterince Değinilmemiş

Diğer yandan özellikle sokak köpeklerinin diğer hayvanlar ve insanlar için oluşturdukları bulaşıcı hastalık tehlikesinin yalnızca kuduz ile sınırlı olmadığını da göz ardı etmemek gerekiyor. Özellikle ölümcül olabilen ve Ülkemizde tahmin edilenden çok daha yüksek oranda karşılaşılan kistik ekinokokkoz hastalığının önemli nedenlerinden birinin de hayvan dışkıları olduğunu biliyoruz. Fakat bu tür hastalıklardan toplumu ve diğer hayvanları korumak için “Avrupalı” olması gerekmeyen Türkiye’ye özgü çözüm önerileri de mevcut. Örneğin benim de katkıda bulunduğum Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi, Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti Parazitoloji Çalışma Grubu Başkanı Prof.Dr.Ülgen Zeki OK ve değerli bilim insanlarının önemli çalışmaları sokak hayvanlarının mevcut Yasada yer alan düzenlemeler ile kontrolünü sağlayan önerileri samimi bir orta yol olabilir ve Türkiye’ye özgü bir çözüm getirebilir.

Yine bu konuyla bağlantılı diğer bir sorun hayvanların kesilmesi ve öldürülmesine ilişkin hükümlerde bir ay sonra kurban bayramında karşılaşacağımızdan emin olduğumuz olayları engellemeye yönelik bir düzenlemenin getirilmemiş olması. Bu sorun bir yandan malum insanlıkdışı davranışlarla diğer yandan özellikle bulaşıcı hastalıkların önlenmesi bakımından kesim sonrası iç organların imhası noktasında önem arz ediyor. Tasarıda bu hususa da değinilmeliydi.

Çok önemli bir diğer konu da hayvanların takılacak mikroçipler yoluyla kayıt altına alınarak takip edilebilmesi. Mevzuatta bu konuda düzenleme olmakla² beraber bunun yeterli olduğu söylenemez. Tasarıda bu konu da sessiz kalmış.

² Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği’nin 10/I. maddesinde ev ve süs hayvanı veya kontrollü hayvanı bulunduranlar ile yeni hayvan sahipleneceklerin görev ve sorumlulukları düzenlenmiştir. Bu düzenlemede çip ve veteriner kontrol zorunluluğuna, dışkıları toplama ve kaybolan hayvanları bildirme zorunluluğuna yer verilmektedir. Bu bentler şunlardır:

- a) Kedi ve köpek gibi hayvanlara yapılan bütün işlemlerin, mevcut ya da geriye doğru izlenebilmeleri ve denetim altında tutulmalarının sağlanması amacıyla; hayvanını veteriner hekimler tarafından, mikroçip uygulaması ile kimliklendirip kayıt altına almakla,
- b) Mikroçip uygulaması yapılmadığı durumlarda; hayvanına ve kendisine ait bilgileri içerecek şekilde ilgili belediyeye Ek-1 deki Sahipli Hayvan Kayıt Defterine belirtildiği şekilde kayıt yaptırmakla,

Yine Tasarıda özellikle ev hayvanı sahiplerinin toplum içinde hayvanlarını nasıl idare edeceklerine, dışkılarının toplanmasına, tasma ve gerekli yerlerde ağızlık kullanılmasına gürültü ve korkutma gibi rahatsızlıkların önlenmesine ilişkin, mevcut yasaya göre daha ayrıntılı ve kolluk güçlerine açık yetki tanıyan düzenlemeler de yer alabilirdi.

Hayvanların Sahiplenilmesine Yönelik Değişiklikler

Tasarıda hayvanların sahiplenilmesine ilişkin önemli değişiklikler de bulunmakta bunlardan biri Tasarının yasallaşması halinde meskende bakılacak ev hayvanı türüne, kaç hayvan bakılabileceğine Orman ve Su İşleri Bakanlığının karar verecek olması. Bu düzenlemenin özellikle apartman yaşamında önemli bir sorun haline gelen ev hayvanlarının konuttan tahliyesine yeni bir boyut kazandıracağını ve söz konusu davaların somut durumu göz önünde bulundurmadan sonuçlanmasına yol açabileceğini düşünüyorum.

Tehlikeli Köpek Türleri

Değinilmesi gereken bir diğer bir konu tehlikeli köpek türleridir. Mevcut düzenlemedeki Pitbull Terrier, Japanese Tosa türlerinin yanına Dogo Argentino,

-
- c) Hayvanın türüne uygun olan etolojik ihtiyaçlarını karşılamak; gerekli aşılarını ve tedavilerini veteriner hekime yaptırmak, sağlığına dikkat etmekle,
 - e) Kedi ve köpek gibi hayvanı kayb olduğunda, yedi gün içinde belediyeye bildirmekle,
 - h) Mesken dışında dolaştırılan hayvanların dışkılarını temizlemekle,
 - i) Ev ve süs hayvanı veya kontrollü hayvanı, halka açık yerlerde tasma ile kontrol altında dolaştırmakla,

Ev ve Süs Hayvanlarının Ticari Olmayan Hareketlerinde Uygulanacak Hayvan Sağlığı Şartlarına Dair Yönetmelik'te de çip zorunluluğuna ilişkin hükümler vardır

Ev ve süs hayvanlarının ülke içerisindeki hareketleri, Türkiye'den diğer ülkelere hareketleri ile diğer ülkelerden Türkiye'ye hareketlerinde uygulanacak hayvan sağlığı şartları ile ilgili usul ve esasları kapsayan Ev ve Süs Hayvanlarının Ticari Olmayan Hareketlerinde Uygulanacak Hayvan Sağlığı Şartlarına Dair Yönetmelik'in 5. maddesine göre; Yönetmelik Ek-1'de yer alan hayvan türlerinden kısım A ve kısım B'de sıralanan hayvan türlerinin, açıkça okunabilir bir dövme ya da elektronik bir kimliklendirme sistemi (mikroçip) sistemlerinden biri ile tanımlanmış olması gerekir ve hayvanın kimliği, hayvan sahibinin adını ve adresini belirleyen ayrıntıları içerir. Aynı Yönetmeliğin, ev ve süs hayvanlarının Türkiye'ye hareketlerini düzenleyen 10. maddesine göre ise; Türkiye'ye yolcu beraberinde girecek kedi, köpek ve gelinciklerin 5 inci madde hükümlerine uygun olarak kimliklendirilmiş olması gerekir.

Fila Brasilerio ve benzeri tehlikeli köpek türleri de eklenerek bunların üretimi, ticareti, sahiplenilmesi yasaklanıyor. Mevcut yasada da bu yönde bir hüküm vardı ama yeterli yaptırım yoktu. Tasarı ile bu tür köpekleri sahiplenenlere iki yıl hapis cezası getiriliyor.

Tasarıdaki Cezalar Yetersiz

Tehlikeli köpekleri sahiplenenler dışında hayvanları işkence ederek öldürenlere de iki yıl ve hayvanlarla cinsel ilişkide bulunanlar ile işkence yapanlara 1 yıl hapis cezası öngörülüyor. Bu cezalar tabii ki olumlu gelişmeler ancak yeterli olduğunu söylemek mümkün değil. Tasarıdaki diğer cezalar ise maalesef çok daha yetersiz. Tasarı yaslaşırsa tehlikeli köpek türlerini bulunduranların üç ay içinde bunları hayvan bakım evlerine teslim etmek zorundalar.

Ev Hayvanı ve Vahşi Hayvan Ticareti Yasaklanmalı

Tasarıda ev ve süs hayvanı satan yerlerde yırtıcı, saldırgan ve zehirli hayvan satmanın yasak olduğu belirtiliyor ancak bununla yetinilmemeli, çiftlik ve besi hayvanlarından bahsetmiyorum fakat ev hayvanları ile vahşi hayvanların ticaret konusu olmaktan çıkartılması gerekir. Ayrıca Tasarı ile özel hayvanat bahçelerinin diğer bir ifadeyle hobi amaçlı hayvanat bahçelerinin teşvik edildiğine ilişkin eleştirilerin de dikkate alınması gerekir.

Hayvanları Koruma Konusu Sağlıklı Şekilde Tartışılmalı

Hayvanları koruma konusundaki tedbirler maalesef sağlıklı şekilde tartışılmıyor, taraflar birbirlerini kolaylıkla duyarsızlık, canilikle suçlayabiliyorlar. Biz bu konuda, geçen yıl hayvan hakları kitabı da çıkan Prof.Dr.Şeref ERTAŞ öncülüğünde, Türkiye'nin ilk Hayvan Hakları sempozyumunu 2010 yılında Yaşar Üniversitesinde düzenlemiştik. Bu tür etkinlikler ile hayvanları koruma konusunda çalışan kişilerin; bu konuda takdire

değer, özverili çalışmalar yapan veterinerlerin, tıp hekimlerinin ve hukukçuların bir araya gelmelerinin önemli olduğunu bu konudaki Tasarıların daha çok tartışılması gerektiğini söylemek gerekiyor. Ayrıca mevcut düzenlemede yer alan yerel hayvan koruma görevlilerinin daha etkin hale getirilmesi, ve yine Kanunda yer alan düzenleme uyarınca televizyondan eğitici yayınların yapılması önemli.

Son olarak Kanunda yerel yönetimlere verilen önemli sorumluluklara rağmen denetim, yaptırım konularında yetki tanınmıyor ve bu durum Tasarıda da iyileştirilmemiş. Bu nedenlerle Tasarının tekrar değerlendirilmesinin uygun olacaktır.

Diğer Ülkelerdeki Durum

Ülkemizde 5199 sayılı “Hayvanları Koruma Kanunu” 14. maddesi çerçevesinde; hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövmek, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sığağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek, gücünü aştığı açıkça görülen fiillere zorlamak 300 TL para cezasına tabidir. Aynı kanunun 6. Maddesine göre sahipsiz ya da güçten düşmüş hayvanları öldürmek yasaktır. Bu hükme aykırı hareket edenler ise 600 TL para cezasına çarptırılmaktadır. Ayrıca sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların en hızlı şekilde yerel yönetimlerce kurulan veya izin verilen hayvan bakımevlerine götürülmesi zorunludur.

Aşağıdaki bilgiler, Avrupa Birliği Bakanlığının “**Hayvan Hakları, Hayvanların Korunması ve Refahı**” başlıklı ve Mart 2011 tarihli raporundan alınmıştır.

Birleşik Krallık'ta, sokak hayvanlarıyla mücadeleye ilişkin 1878'de yürürlüğe konulan kanunla kayıt altına alma işlemi zorunlu tutulmuş, ancak uygulamada etkinliğin sağlanamaması nedeniyle bu zorunluluk 1988 yılında ortadan kaldırılmıştır. Son yıllarda benimsenen politikalar

sayesinde sokak hayvanları sorunuyla mücadele kapsamında oldukça önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. 2005 yılında çıkarılan kanunla, sokak hayvanlarının toplanması, yerel otoritelerin sorumluluğuna verilmiştir. Toplanan hayvanlar 7 gün boyunca yerel otoriteler tarafından barınaklarda tutulmakta olup, bu süre sonunda sahiplendirilemeyen hayvanlar hayvan refahı kuruluşlarına gönderilmekte ya da bu hayvanlara ötenazi uygulanmaktadır. Sokak hayvanlarının sayısını kontrol altına almak için kısırlaştırma yöntemine başvurulmaktadır.

Kırsal alanlarda sokak hayvanlarının sayılarında kontrolsüz bir şekilde artış görülen **Fransa**'da, tanımlama ve kayıt altına alma işlemlerinin gerçekleştirilmesi bir zorunluluk olmasına rağmen, uygulamada ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Kaybolan veya terk edilen sokak hayvanları sadece geçici bir süre için barınaklarda tutulmaktadır. Bu süre zarfında sahibi bulunamayan ya da yeniden sahiplendirilemeyen hayvanlara, veteriner hekimler gözetiminde ötenazi uygulanabilmektedir. Bu durum, hayvanların sağlıklı ve genç olup olmadığına bakılmaksızın itlaf edilmesi sonucunu doğurması nedeniyle hayvan severler tarafından sıkça eleştirilmektedir.

İtalya'nın 1991 yılına kadar sokak hayvanları sorununu çözmek için kullandığı yöntem, hayvanların yakalanması ve akabinde öldürülmesi olmuştur. 1991 yılında yürürlüğe konulan yasa ile beraber bu politikaya son verilmiş olup, hayvanların bakımı ve popülasyon kontrolü devletin yükümlülükleri arasında yer almıştır. Sokak hayvanlarının sayısını kontrol altına almak için cerrahi kısırlaştırma yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak, barınakların fiziki şartları ve denetimlerinin yetersizliği, özellikle ülkenin güney bölümünde önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

Polonya'nın hayvanların korunmasına ilişkin mevzuatında, insancıl olmayan ve meşru gerekçelere dayandırılmayan her türlü öldürme yasaklanmaktadır. Bu kapsamda, hayvanların yasal olarak

öldürülebilmesi ise, ekonomik gereklilik, hijyen koşulları, bilimsel deneyler gibi nedenlerin ortaya çıkmasıyla sınırlı tutulmuştur. Hayvan barınaklarında ölümle sonuçlanan vakalara sık rastlanmamakla birlikte, barınakların sayısı hayvan popülasyonu için yetersiz kalmaktadır.

Portekiz'de yürürlükte olan ulusal mevzuatta, 125 No'lu Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinde de yer aldığı üzere hayvanların gereksiz acı çekmelerini engelleyen hükümler bulunmaktadır. Ancak, cezai müeyyidelere yönelik herhangi bir hükmün yer almaması mevzuatın uygulamadaki yaptırım gücünü zayıflatan bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Cezai Yaptırımlar

Bu başlık altında, hayvanların korunmasına yönelik mevzuatın ihlali halinde bazı devletler tarafından uygulanan bazı müeyyidelere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Birleşik Krallık; Hayvan hakları ceza kanununda düzenlenmiş ve hayvan haklarına aykırı muameleler suç olarak addedilmiştir. Ceza Kanunu'nun ilgili 62 inci maddesi gereğince, yasal olmayan hayvan öldürmeleri "hayvan cinayetleri" başlığı altında düzenlenmiş olup, yasal olmayan yöntemlerle ve izinsiz olarak hayvanları öldürmek yaptırıma bağlanmıştır. Öldürülen hayvanların çaresizlik, hastalık ya da hamilelik gibi durumları söz konusu ise suçun derecesi artmaktadır. Kişinin kendini savunmak için gerçekleştirdiği eylemler ise yine yaptırıma bağlanmakla birlikte "gerekçeli öldürme" başlığı altında düzenlenmiştir.

Ceza Kanunu'nun 63 üncü ve 64 üncü maddelerinde hayvanlarda daimi ve geçici hasarlara yol açacak davranışlar, kasıtlı olup olmaması ayrımı gözetilerek yaptırıma bağlanmıştır. 65 inci maddede hayvanların sağlıklı olmayan koşullarda tutulmasıyla ilgili olarak hem ticari amaçlarla tutulan hayvanlar için hem de ev hayvanları için genel düzenlemeler getirilmiş ve hayvanların sağlıksız koşullarda tutulması yasaklanmıştır.

Fransa; Hayvan hakları ceza kanununda düzenlenmiş ve hayvan haklarına aykırı muameleler suç olarak addedilmiştir. Ceza Kanunu'nun R.653-1 numaralı maddesi hem sahipli hem sahipsiz hayvanların vücut bütünlüğüne zarar verecek ve hayatına kastedecek davranışları yasaklamakta, bu tip davranışlarda bulunanların 450 avro para cezasına çarptırılmasını öngörmektedir. Eğer hayvanların hayatına yönelik saldırı bilinçli bir şekilde yapılmış ise Kanunun R.655-1 numaralı maddesi gereğince 1 500 avro para cezası uygulanmakta, hayvanlara kasteden kişinin daha önce de böyle bir suçu var ise ceza 3.000 avroya çıkmaktadır. Hayvanlara yapılan işkenceler, hayvanların kötüye kullanılması ve zalimlik suçlarına Fransız Ceza Kanunu'nun 521-1 numaralı maddesine göre iki yıl hapis ve 30.000 avro para cezası uygulanabilmektedir. Ancak bu cezaların kapsamında boğa ve horoz dövüşleri bulunmamaktadır.

İtalya; 2004 yılında yürürlüğe konulan 281 sayılı Kanun ile hayvanlara karşı işlenen suçlara ağır yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Hayvan sahiplerinin hayvanlarını terk etmesi durumunda bir yıla kadar hapis ve 10.000 avro para cezasına kadar yaptırım uygulanmaktadır. Hayvanları gereksiz yere öldürmenin ya da kötü muameleye tabi tutmanın ise 18 ay hapis ve 15.000 avro para cezası bulunmaktadır.

Macaristan; Ceza kanunu 226/B maddesine göre; hayvan sağlığına aykırı haksız ve kötü muamelede bulunan veya hayvanlarda kalıcı hasarlara yol açan kişiler ile evcil bir hayvanı terk edenlere iki yıla kadar hapis cezası, toplum hizmeti veya para cezası uygulanmaktadır. Kanunun 226/A maddesinde ise hayvan dövüşleri yasaklanmıştır.

Litvanya; Ceza Kanununun 230 uncu Bölümüne göre hayvanlara işkence, kötü muamele ve öldürme 3 yıla kadar hapis cezası, toplum hizmeti, para cezası veya asgari ücrette kesinti ile cezalandırılmaktadır.

İsveç; Ceza Kanunu 16 ncı Bölümün 13 üncü Kısmı uyarınca, dikkatsizlik ya da kasıtle bir hayvana acı çektirecek kötü muamele, fazla çalıştırma suçları iki yıla kadar hapis ve para cezası ile cezalandırılmaktadır.

Almanya; Almanya Ceza Kanununda hayvan haklarına ilişkin bir hüküm bulunmamasıyla birlikte Anayasa'nın 20 inci Maddesi "Devlet gelecek nesiller yararına doğal hayatı ve hayvanları korumak sorumluluğundadır" hükmüne amirdir. Bu maddeyle Almanya hayvan haklarının korunmasına anayasal bir temel kazandırmıştır.